

İkinci Dünya Savaşında Türkiye ve “Yahudi Meselesi” kitabının *Belleten* dergisi Aralık 2021 sayısında çıkan tanıtım yazısına yanıt

Belleten dergisinin Aralık 2021 sayısında Libra Kitap tarafından yayınlanan kitabım *İkinci Dünya Savaşında Türkiye ve “Yahudi Meselesi”* ile ilgili Sayın Yücel Güçlü tarafından yazılan bir tanıtım yazısı yayınlanmıştır.¹ Yazının birtakım hatalı değerlendirmeler içermesi nedeni ile aşağıdaki açıklamaları yapmak gereği ortaya çıkmıştır.

Güçlü tanıtım yazısına kitabın adında tırnak içindeki “Yahudi Meselesi” tabirini ele alarak başlamıştır. Büyükelçi Behiç Erkin’in Amerika, Küba, Paraguay ve Brezilya hükümetlerinin tavrını örnek göstererek yaptığı öneriye cevaben Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından 10 Haziran 1942 tarihinde Paris (Vichy) Büyükelçiliğine gönderilen yazı, şu şekildedir: “Vichy Hükümetinin Fransa’daki Yahudi vatandaşlarımıza yalnız bir müşahid tayini teklifinde ısrar eylediği takdirde bizdeki Fransızlar üzerinde mukabil bilimsel yapılması *Yahudi meselesindeki* umumi prensiplerimize uygun düşmeyeceğinden muvafık değildir.”² Ankara’nın “Yahudi meselesi” tabiriyle ifade ettiği Hitler’in iktidara gelmesiyle önce Almanya’da daha sonra Avusturya ve Çekoslovakya’da, savaşla birlikte ise tüm işgal Avrupa’sında giderek artan bir soykırıma – Holokost’a – dönüşecek olan Yahudi karşıtı ayırıcı ve ırkçı uygulamaların yarattığı sorunlardır. Bilindiği üzere bilimsel yazılarda tırnak içine alınan sözcükler başkaları tarafından ifade edilmiş olan alıntılara işaret eder. Kitabın başlığındaki tabir de 1942’de Dışişleri Bakanlığının kullandığı ifadeyi yansıtmaktadır. Güçlü’nün konuyu anakronik bir şekilde Osmanlı’nın son dönemine çekerek Ermeni, Yunan, Sırp meselesi gibi bir Yahudi Meselesi olmadığını belirtip tarihsel/dinsel açıklamalar yapması konu ile ilgisizdir.

Türk kimliği tarifinin gayrimüslimleri kapsayıp kapsamadığı, gayrimüslimlerin uygulamada ayrımcılığa uğrayıp uğramadıkları konusunda çok sayıda kitap ve makale bulunmaktadır. Örneğin, Rıfat Bali 1924 Anayasasının “Türkiye ahalisi din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla Türk itlak olunur” şeklindeki 88. Maddesini azınlıkların vatandaş olarak Türk kabul edildiklerinin ancak toplumsal olarak Türk kabul edilmediklerinin teyidi olarak görür.³ Bernard Lewis’de benzer görüşünü “din, kimlik cüzdanlarında ve diğer resmi belgelerde hâlâ gözükmüyor ve “Türk” niteliği genel kullanımda yalnız Müslümanlara hasrediliyordu geri kalanı Türk vatandaşları olarak tanınıyor, fakat hiçbir zaman Türk kabul edilmiyordu”⁴ şeklinde ifade eder. Kânun karşısında eşit olma konusunun uygulamada tatbik edilmediğinin en tipik örneği Varlık Vergisi’dir. Vergi mükelleflerinin yer aldığı cetvellerde gayrimüslimler “GM” olarak işaretlenirler ve Müslüman vatandaşlardan çok daha yüksek bir oranla vergilendirilirler.⁵ Güçlü’nün devlet memuriyetlerinde gayrimüslimlerin eşit şekilde istihdam hakkına sahip olması ile ilgili yaptığı alıntının da uygulamada pek gerçek payı yoktur. Örneğin Dışişleri Bakanlığında geçmişten bu yana Yahudi, Ermeni veya Rum elçi veya konsolos bulunmaması bir yana alt kadrolarda bile gayrimüslimlerin çalışmaması bunun basit bir göstergesidir.⁶

Güçlü’nün “Türkiye’de veya hariçte bir Türk babanın sülbünden doğan ... herkes Türktür” diye ortaya koyduğu madde ise Alman işgali altındaki Fransa’da, çocuk-büyük Yahudilerin ölüm kampı Auschwitz’e sevk edildikleri sırada, farklı bir şekilde uygulanmıştır. Paris Başkonsolosluğundan Dışişleri Bakanlığına gönderilen 6 Temmuz 1942 tarihli ileti bu farklı uygulamayı belgeler: “ebeveyni veya ebeveyninden biri muntazam Türk vatandaşı olduğu halde son zamana kadar konsolosluğumuza tescil ettirilmeyerek Fransız deklare edilmiş veya

¹ Söz konusu yazıya [İZZET BAHAR , İkinci Dünya Savaşında Türkiye ve “Yahudi Meselesi” | Aralık 2021, Cilt 85 - Sayı 304 | Belleten](#) üzerinden ulaşılabilir.

² Vurgu tarafımdan yapılmıştır.

³ Rıfat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri- Bir Türkleştirme Serüveni [1923- 1945]*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 199), s. 104.

⁴ Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*. (Ankara: Türk Tarih Kurumu,1998), s.354.

⁵ Faik Ökte, *Varlık Vergisi Faciası* (İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1951), s. 65.

⁶ Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde (1839-1922) 22 diplomatik misyonda görev almış 133 büyükelçi, elçi veya mukim maslahatgüzar arasındaki 29 kişi gayrimüslimdir. Sinan Kunalalp, *Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricalı (1839-1922)*, (İstanbul: İsis, 2003), s. XXIII.

mahalli Fransız makamatı tarafından Fransız vatandaşı sıfatı ile kayıt olunmasına itiraz edilmemiş bulunan Fransa doğumlu çocukların Türk vatandaşı olarak kaydı için bu kerre vaki müracaatlar, bu husustaki yüksek talimatlarına tevki ve yeni emirlerine intizaren, mevki muameleye konulmamaktadır.”⁷

Güçlü ’nün gözünden muhtemelen kaçmış bir diğer alıntı da kitabın 46. sayfasında görülebileceği gibi Cumhuriyet Halk Partisi’nin azınlıklardan sorumlu 9. Büro ’su tarafından yazılmış bir rapordan alıntı idi: “Evvvela bunların [Yahudilerin] dışardan gelme suretiyle memlekette çoğalmalarına müsaade etmemek, imkân buldukça memleketten çıkmalarında her türlü kolaylığı göstermek suretiyle, mevcutlarını azaltmak...”⁸. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi’nden kolayca ulaşılabilecek rapor Güçlü’nün iddiasının aksine Yahudi azınlığın ülkede azalmasının yeğlendiğini gösteriyor. Nitekim, ülke nüfusu artarken, 1920’lerin başında 140,000 civarında olan bugünün Türkiye’si içindeki Yahudi nüfusunun 1935 nüfus sayımında 78,735’e düştüğünü görürüz.⁹

T.C. Dışişleri Bakanlığının Arşivlerinin araştırmacılara ne ölçüde açık olduğu büyük bir soru işaretidir. Bu satırların yazarı Bakanlık arşivinde araştırma yapmak üzere yaptığı başvuruya “tasnif çalışmaları henüz tamamlanmadığı” gerekçesiyle ret cevabı almıştır. 2021 yılı sonlarında ikinci baskısı yapılan *İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Diplomasisi* adlı çalışmada Nezihe Selcen Korkmazcan “Dışişleri Bakanlığı’nın arşivlerinden faydalanmak için iki kez girişimde bulunulmuş olmasına rağmen, belgelerin tasnifte olması gerekçesiyle bundan faydalanılamamıştır”¹⁰ şeklinde aynı gerekçeyle ret edildiğini dile getirmesi aradan on bir yıl geçmesine karşılık araştırmacıların Dışişleri Bakanlığı Arşivlerinde çalışabilmeleri yönünde pek de bir değişiklik olmadığını düşündürüyor. Nitekim, Ekim 2021’de yayınlamış makalesinde de Emre Feyzi Çolakoğlu da “özel bir kanun maddesi ile Dışişleri Bakanlığı’nın sahip olduğu arşiv belgelerini Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı’na devretmekten muaf tutulmasının araştırmacıların en önemli birincil kaynaklarından mahrum kalmalarına yol açmakta”¹¹ olduğunun şikayetini yapar.

Esasen, öteden beri tarih araştırmacıları arasında bakanlık arşivlerinin gerçek anlamda nesnel bilimsel araştırma yapmaya olanak tanımaması sürekli bir rahatsızlık konusu olmuştur. Örneğin Engin Berber bu tutumu “garabet” diye niteleyip “umarız bakanlık Türk insanına diplomasi tarihini kendi belgelerine de bakarak yazma ve okuma fırsatını bir an önce verir” şeklinde serzenişte bulunur.¹² Belgelerin “devlet güvenliği ve çıkarının korunması gerekçesiyle bir devlet sırrı” olarak tutulmasıyla ilgili bir yakınma da emekli diplomat Zeki Kunalp’e ait:

[Belgeler] yazıldıkları vakit gizli idiler, bugün gizlilikleri kalmamıştır. Bunları bugün yayımlamak, bir sır ifşası değildir. Malum ilamıdır... Tuhaf bir huyumuz vardır: Ne kadar eski olurlarsa olsun dış siyasetimize dair resmî belgeleri yayımlamaktan çekiniriz, kapalı tutarız. Belgeleri yazarlar, belgelerde ismi geçenler ölüp giderler, belgelerin deşindikleri konular köhneleşir, aynı konulara ait yabancı belgeler yayımlanır, konular amme malumu olur, biz

⁷ T.C. Paris Başkonsolosluğundan Dışişleri Bakanlığına, 6 Temmuz 1942, Bilal Şimşir, *Türk Yahudiler II*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2010), belge no. 54, s. 483. Anne ve babası Türk vatandaşı olduğu halde bütün müracaatlara karşın Türk kimliği verilmediğinden Auschwitz’e sevk edilen Paris Üniversitesinden emekli Prof. Hayim Vidal Sephiha bu uygulamanın kurbanı olmuş bir örnektir. 24 Mayıs 1928 tarihli Vatandaşlık Kanunu çifte vatandaşlığı yasaklayan bir hüküm ihtiva etmez. *Resmî Gazete*, 4 Haziran 1928, sayı 904, s. 329-331.

⁸ Kars mebusu Cevat Dursunoğlu’ndan Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine, “Türkiye’deki azınlıklara ait bir araştırma,” 27 Mart 1944. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi Fon no. 490-1-0-0-61-235-9.

⁹ Fuat Dündar, *Türkiye Nüfus Sayımında Azınlıklar* (İstanbul: Doz Basın Yayın Ltd., 1999), s. 159,168.

¹⁰ Nezihe Selcen Korkmazcan, *İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Diplomasisi*. (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2021), s.6.

¹¹ Emre Feyzi Çolakoğlu, “Tarih Yazımında Anıların Rolü ve Önemi: Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikası Tarihi Üzerine Güncel bir Değerlendirme,” *History Studies*, Ekim 2021 sayısı, s. 1505.

¹² Engin Berber, “Ulusal Arşivlerimiz Araştırmacılar ve Kurtuluş Savaşı Belgeleri,” *1920-21’ler Türkiye’si ve Mustafa Suphilerin Dönüşü Sempozyum Kitabı* (İstanbul: Tutev Yayınları, 2005), s. 53.

belgelerimizi yine gizli biliriz. Bu doğru değildir, faydası yoktur, zararı vardır. Zira bu kötü huyumuzdan dolayı, kendi tarihimizi yabancı kaynaklardan öğrenmek zorunda kalırız.¹³

Güçlü'nün yazısında Dışişleri Bakanlığı Arşivleri'nin Devlet Arşiv Başkanlığı Tarama Sistemi (BETSİS) üzerinden çok sayıda belgenin araştırmacıların hizmetine sunulmakta olduğu açıklaması yukardaki şikâyetlerin nihayet dikkate alınmakta olduğunu göstermesi bakımından son derece sevindirici. Ne var ki, Güçlü'nün verdiği <https://katalogdevletarshivleri.gov.tr> adresinden ulaşılan katalog dökümleri üzerinden yapılacak bir tespit henüz Washington Holokost Müzesi arşivindeki veya Bilâl Şimşir tarafından yayınlanan yaklaşık toplamı 800'ü bulan belgelerin hiçbirine sözü edilen okuma odalarında ulaşmanın mümkün olmadığını gösteriyor. Umarım, Güçlü'nün müjdesini verdiği "planlama" çerçevesinde sayısının 800'ün çok ötesinde olması muhtemel, emekli Büyükelçi Şimşir'in kitaplarında¹⁴ "İkinci Dünya Savaşında Yahudiler" adıyla ayrı bir şekilde dosyalanıp, tasnif edildiği gözükken, konumuz ile ilgili II. Dünya Savaşı belgelerinin daha çok gecikmeksizin, nesnel bir araştırma yapabilmek ve şikâyetlerin önünü almak üzere araştırmacıların hizmetine sunulur.

Engin Berber'in makalesinde yer verdiği bir tespit önemli. Berber, II. Dünya Savaşı konusunda araştırma yapan tarihçilere kapalı olan belgelerin, "Türk Dostu" olarak görülen Stanford Shaw'a verilmesine dikkat çeker.¹⁵ Nitekim, Shaw, Osmanlı ve Türkiye Yahudileri hakkında 1991'de yazdığı geniş kapsamlı eserinde¹⁶ sözünü etmediği Türkiye ve Holokost konusunu, iki yıl sonra yayınladığı kitabında bu kendisine teslim edilen belgelerin üzerine inşa edecektir.¹⁷ Benzer bir tespiti bakanlık arşivinin "daha ziyade özel müsaadeye mazhar araştırmacılara açık olduğunu" ifade eden ve örnek olarak da *Türk Yahudiler* adlı iki ciltlik kitabın yazarı emekli büyükelçi Bilâl Şimşir'i gösteren Mustafa Budak¹⁸ dile getirecektir. Dışişleri Bakanlığı tarafından İkinci Dünya Savaşında Türkiye ve Yahudiler konusundaki arşivlerin araştırmacılara tamamen kapalı tutulup sadece seçilmiş araştırmacılara açık tutulması ve konunun onların değerlendirmesiyle aksettirilmesinin istenmesi zihinlerde maksatlı bir resmi tarih söyleminin yaratılmak istendiği düşüncesini yaratmaktadır. Güçlü'nün Holokost sırasında yurt dışındaki Yahudi vatandaşların ve Holokost'tan kaçmaya çalışanların Türkiye üzerinden transit geçmeleri ile ilgili devlet politikasının bakanlığın hâlâ gerektiği gibi açılmamış arşivleri varken Hahambaşılığın yazışmalarında aranmasını önermesi ise ilginç bir yorumdur.

Güçlü özellikle Fransa'da yaşayan Yahudi vatandaşların korunduğu ile ilgili sürekli tekrarlanan kalıplaşmış söylemi yazısında geniş bir şekilde yineliyor. Buna karşılık, *İkinci Dünya Savaşı ve "Yahudi Meselesi"* kitabı Shaw ve Şimşir tarafından sağlanan belgelerin¹⁹ yansırı yurt dışındaki arşivlerden derlenen belgelere de dayanarak bu alışıl gelmiş söylemin abartılı ve gerçeklerden uzak olduğunu dile getirir. Doğru olan, farklı bu iki yaklaşımın değerlendirilmesini ve takdirini okuyucuya ve Mustafa Budak'ın deyişiyle tarihi bir "iman" meselesi görmeyen²⁰ objektif tarih araştırmacısına, bırakmak olacaktır.

Türkiye üzerinden geçen mültecilerin sayısı gelen mültecilerin çetelesini tutup, sevkiyatlarını yapan Filistin'deki Yahudi Ajansı'nın Türkiye'deki temsilcisi Hayim Barlas'ın Kudüs'teki arşivlerde bulunan

¹³ A.g.e.

¹⁴ Bilâl Şimşir, *Türk Yahudiler ve Türk Yahudiler II* (Ankara: Bilgi Kitabevi, 2010).

¹⁵ Berber, s. 56, dipnot no. 50.

¹⁶ Stanford Shaw, *The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic*. (New York: New York University Press, 1991)

¹⁷ Shaw, *Turkey and the Holocaust: Turkey's Role in Rescuing Turkish and European Jewry from Nazi Persecution, 1933-1945*. (New York: New York University Press, 1993).

¹⁸ Mustafa Budak, "Cumhuriyet Dönemi Türk Dış Politikasına Dair Türkçe kaynak ve Araştırmalar (1923-1945)." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2004, s. 278. Budak da makalesinde 1923 sonrası Türk dış politika araştırmaları için önemli sorunların başında bu dönemle ilgili bakanlık arşivlerinin kapalı olmasını göstermektedir.

¹⁹ Stanford Shaw Dışişleri Bakanlığı tarafından kendisine verilen yaklaşık 400 belgeyi 1995 yılında Washington'daki U.S. Holokost Memorial Müzesine teslim etmiştir. Düzenlenmesinde yardımcı olduğum söz konusu koleksiyon Müze arşivinde *Stanford Shaw Collection* adıyla araştırmacılara açıktır. Bilâl Şimşir'in iki ciltlik eserinde de konu ile ilgili yaklaşık 4000 belge bulunmaktadır. Muhakkak ki, bu iki tarih araştırmacısına kullanılan belgelerin dışındaki Bakanlık arşivindeki belgelerin de incelenmesi konun bütün veçhileleriyle değerlendirilmesine fayda sağlayacaktır.

²⁰ Budak, s. 281.

raporlarına dayanmaktadır. Güçlü'nün Esther Benbassa ve Aron Rodrigue'i kaynak göstererek verdiği rakam maalesef yanıltıcıdır. Söz konusu referansın²¹ 179. sayfasına bakılırsa söz konusu sayının kitapta verilen sayı ile uyuştugu görülür. Holokost döneminde Filistin'e göç konusunu işleyen Dalia Ofer'in 1940-1944 yılları arasında Türkiye üzerinden geçen mülteci sayısı ile ilgili verdiği sayı da aynı şekilde kitapta verilen ile uyumludur.²² Güçlü'nün referans gösterdiği imtiyazlı bir şekilde belge verilip kitap yazması teşvik edilen Stanford Shaw tarafından verilen 100,000 rakamı ise hayali olup hiçbir gerçek veriye dayanmaz.²³ Güçlü'nün Arnold Reisman'ı referans göstererek Türk Yahudi'lerinin Fransız Yahudilerine göre daha az ölüm kamplarına gönderildikleri savı da yanlıştır. Gerçek rakamlara dayanılarak yapılacak hesaplama tersine oransal olarak Türk Yahudilerinin Fransız Yahudilerinden daha fazla gönderildiğini gösterir.²⁴

Öte yandan, bir editör titizliğiyle kitapta tespit ettiği maddi hataları için Güçlü'ye teşekkür ederim. Kitabın birçok yerinde konsolos statüsünde olduğunu yazdığım Selahattin Ülkümen'den bir sayfada yanlışlıkla başkonsolos olarak bahsetmiş olmam veya Güçlü'nün kendisinin de tanıtım yazısında Amerikan büyükelçisi Steinhardt'a birkaç kere de "Reinhardt" demesi gibi maddi hataları bazen dikkatlerden kaçabiliyor. Kitaptaki bu tür dikkatsizlik hataları bir sonraki ilk baskıda düzeltilecektir. Bununla beraber, aşağıda hatalı olduğu ifade edilen isim ve tarihlerin ilgili tarihteki *Resmî Gazete* sayısına ve eldeki diğer kaynaklara göre doğru olup, tersi iddia için her araştırmacının erişebileceği ve kontrol edebileceği kaynak gösterilme gerekliliği vardır:

1. Şevki Berker'in tayini daha önce çıkmış olmasına karşılık Fransa'da büyükelçi olarak görevine başlama tarihi kitabımda yazıldığı gibi 12 Aralık 1943'tür. Bu bilgi Harris'in Dışişleri Bakanlığı personel dosyalarına dayanarak²⁵ yazdığı çalışmasından alınmıştır.
2. Selahattin Ülkümen'in oğlunun göbek adıyla birlikte Mehmet Ufuk olarak anılması konusu bir yerde soru işaretli. İnternet üzerinden Mehmet diye aradığımızda karşınıza çıkan web sayfalarının sayısı Mehmet Ufuk şeklinde arama sonucundan birkaç misli fazla. Uzun yıllar görev aldığı Birleşmiş Milletler Teşkilatında 'da kendisi Mehmet ismini kullanmış ve bu isimle bilinmiş.²⁶ Babasıyla ilgili yaptığı konuşmalarda da kendisini Mehmet adıyla tanıttığını görüyoruz.²⁷ Dışişleri Bakanlığının katkısı ve desteğiyle 2018 yılında çekilmiş Selahattin Ülkümen belgesinde de ismi Mehmet olarak geçmektedir.²⁸
3. Selahattin Ülkümen'in eşi Mihrünnisâ Hanımın vefatı kaynaklarda doğumdan bir hafta sonra aldığı yaralar sonucu olduğu şeklindedir.²⁹
4. Viyana Başkonsolosu Behçet Şefik Özdoğan'ın Viyana'da görevinin sona ermesi Harris'e göre 13 Temmuz 1943 tarihindedir.³⁰ 23 Temmuz 1943 tarihli 5463 no.lu *Resmî Gazete* 'de yayınlanan kararname bu bilgiyi bir gün farkla doğrulamaktadır.
5. Güçlü Vasfi Menteş'in Bern'de 19 Ağustos ile 19 Ekim 1942 arasında sadece üç ay büyükelçilik yaptığını ifade etmesine karşılık arşiv belgeleri kitapta yazıldığı gibi Menteş'in 8 Temmuz 1936 tarihli kararnameyle³¹ Bern'e ikinci sınıf elçiliğine tayin edildiğini, 16 Eylül 1942 tarihli kararnameyle³² de

²¹ Esther Benbassa & Aron Rodrigue, *Sephardi Jewry. A History of the Judeo-Spanish Community, 14th-20th Centuries*. (Berkeley: University of California Press, 2000), s. 179.

²² Dalia Ofer, *Escaping the Holocaust-Illegal Immigration to the Land of Israel, 1939-1944*. (Oxford: Oxford University Press, 1990), s.320.

²³ Stanford Shaw, *Turkey & The Holocaust* (New York: New York University Press, 1993), s. 266.

²⁴ İzzet Bahar, *Turkey and the Rescue of European Jews*. (New York: Routledge, 2015), s.167-168.

²⁵ George S. Harris, *Atatürk's Diplomats Their Brief Biographies* (İstanbul: The Isis Press, 2010), s. 9-10.

²⁶ <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/mehmet-ulkumen-chief-of-protocol-for-the-united-nations-in-news-photo/51545280>

²⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=RTMoa0zgLAY>

²⁸ *The Story of Holocaust Survivor Lina Amato* (2018).

²⁹ Harris, s. 384. Naim Gülerüz, "Türk Konsolosu'nun ölümden döndürdüğü 42 Yahudi." *Emekli Diplomat Selahattin Ülkümen'in Anıları. Bilinmeyen Yönleriyle Bir Dönemin Dışişleri*. (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 1993), s. 103.

³⁰ A.g.e., s. 142.

³¹ BCA, belge no. 30.18.1.2.66.59.4

³² BCA, belge no. 30.18.1.2.99.83.4

Sofya Ortaelçiliğine tayin edildiğini gösteriyor. Harris de Menteş'in Ağustos 1936'da göreve başladığını bitişini ise yanlışlıkla Ekim 1942 yerine 1943 olarak belirtir.³³

6. Güçlü'nün İkinci Dünya Savaşı yıllarında Paris'te Ahmet Nesib Tulgay diye bir konsolos bulunmadığını ifade etmesine karşılık Harris, Tulgay'ın 1941'den sonra önce Paris'te daha sonra da Vichy'de görev yaptığını Vichy hükümetinin 1945 Nisanı'nda son bulmasıyla Ankara'ya döndüğünü belirtiyor.³⁴ Ayrıca, 23 Temmuz 1943 tarihli 5463 no.lu *Resmî Gazete*'de yayımlanan kararname Tulgay'ın Paris Büyükelçiliği'nde görevli olduğunu teyit ediyor.

Son olarak, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye ve "Yahudi Meselesi"* kitabının sağlıklı değerlendirilmesinin, sübjektif ve sanal iddiaların öne sürülmesinden ve korunmaya çalışılan kurgulanmış söylemin tekrarından ziyade, belgelerin somut bir şekilde ortaya konularak ve belgelerin üzerinden tartışmaya açılarak yapılması çok daha yerinde olacaktır.

³³ A.g.e., s. 398.

³⁴ A.g.e., s. 126. Konsolos tabiri Holokost Müzesinde bulunan Eili Ofner'in tanıklık ifadesinde yer almaktadır. Kitapta ifade kelime kelimesine aynen verilmiştir.